

ŁUKASZ POPŁAWSKI*

Bariery rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego w opinii mieszkańców obszarów chronionych województwa świętokrzyskiego

---

Słowa kluczowe: rozwój lokalny, obszary wiejskie, województwo świętokrzyskie, obszary chronione

---

Streszczenie: Wprowadzenie odpowiedniej strategii rozwoju na obszarach chronionych jest ważne nie tylko dla utrzymania rozwoju społeczno-gospodarczego, ale także dla zachowania środowiska naturalnego. Przedstawiono opinie uczestników badań ankietowych wykonanych w gminach wiejskich w województwie świętokrzyskim o przewadze terenów objętych prawną ochroną w zakresie ochrony przyrody. W ramach tych badań zapytano mieszkańców gminy o bariery rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego. W badaniu uczestniczyło zawsze ponad 100 respondentów zamieszkujących w każdej z 45 badanych gmin. W oparciu o te badania otrzymano informacje o barierach rozwojowych rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.

1. Wprowadzenie

Zgodnie z ustawą z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r. nr 92, poz. 880 z 30 kwietnia 2004 r., art. 6.1) w Polsce istnieje szereg form ochrony przyrody, a w szczególności parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. W Polsce obszary chronione obejmują 33,1% powierzchni kraju, przy czym ich obszar w poszczególnych regionach jest zróżnicowany. Największy udział odnotowuje się w województwie świętokrzyskim – 62%. W województwie

---

* Dr inż. Łukasz Popławski jest pracownikiem Katedry Ekonomii Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie oraz Katedry Ekonomii i Studiów Europejskich Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie.

tym wśród 72 gmin wiejskich w 49 przeważają omawiane obszary chronione w całości powierzchni.

Parki krajobrazowe wraz parkami narodowymi, rezerwatami przyrody i obszarami chronionego krajobrazu tworzą układ wzajemnie uzupełniających się form ochrony przyrody, a związany z tym stopień rygoru prawnego zależy od lokalnych warunków. Na przestrzeni ostatnich lat następuje wzrost powierzchni tych obszarów w całości obszaru Polski, gdy w 1980 r. wynosił 3,5% to w 1999 r. już 33,1% (*Rocznik...*, 2004). Podstawowym celem przedstawionego działania jest utrzymanie naturalnych procesów przyrodniczych, stabilności ekosystemów, a w szczególności zachowanie bioróżnorodności. W świetle obowiązujących przepisów w naszym kraju obszary parków krajobrazowych i chronionego krajobrazu są najbardziej predysponowane do wprowadzania idei zrównoważonego rozwoju.

Według Siekierskiego (2002) istotne znaczenie w zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich mają te kierunki zagospodarowania, które decydują o prawidłowym funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego, a więc będzie to: kanalizacja i oczyszczanie ścieków, gazyfikacja, składowanie i utylizacja odpadów, oraz promowanie ekologicznych kierunków rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, a zwłaszcza rolnictwa integrowanego, ekologicznego oraz agroturystyki. W założeniach rozwoju regionalnego obszarów o istotnych wartościach przyrodniczych wyróżnia się następujące kierunki: produkcję dla kraju i na eksport zdrowej żywności, roślin leczniczych, oraz miodu i surowców pszczelich, rozwój lecznictwa, a także turystyki i rekreacji (Prandecka, 1994).

Niniejsza praca nawiązuje do problematyki ekorozwoju obszarów chronionych i poszukuje odpowiedzi na pytania dotyczące barier rozwoju gmin wiejskich, dlatego celem opracowania jest przedstawienie barier rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego w opinii mieszkańców obszarów chronionych województwa świętokrzyskiego.

2. Zakres i metodyka badań

Badania mające na celu określenie podstaw dla kierunków rozwoju obszarów chronionych w województwie świętokrzyskim są prowadzone przez autora od 1998 r. i trwają do dnia dzisiejszego. Wyniki zaprezentowane obejmują badania wykonane od maja 2004 r. do listopada 2006 r. Obejmują one, między innymi, rozpoznanie czynników wpływających na wielofunkcyjny ekorozwój obszarów chronionych. W ramach tych prac wykonano badania ankietowe w 44 gminach o przewadze obszarów chronionych i w gminie Iwaniska (48% powierzchni tych obszarów). Dane statystyczne oraz inne materiały uzyskane z gminy stanowiły element uzupełniający szerszych badań. Uwzględnione jednostki stanowiły 61% gmin wiejskich w województwie świętokrzyskim i 90% jednostek wiejskich o przewadze w ich powierzchni obszarów chronionych.

Kwestionariusze ankietowe wypełnili wszyscy zainteresowani tym problemem oraz osoby mające znaczący autorytet i wpływ na podejmowane decyzje, a w szczególności: wójt, radni, sołtysi, lokalni liderzy, pracodawcy, przedsiębiorcy, zainteresowani przyszłością gminy mieszkańcy, rolnicy, liderki organizacji kobiecych, liderzy organizacji społecznych i politycznych oraz związków zawodowych, ksiądz, aptekarz, lekarze i nauczyciele, co jest zgodnie z poglądem jaki prezentuje Siekierski (2004) oraz Zawisza i Pilarska (2003), że głównie takie osoby wyznaczają kierunki działań rozwojowych w danej społeczności wiejskiej. Tak więc dobór „prób” był celowy, trudno bowiem badać osoby, które nie były zainteresowane i nie rozumiały problemu rozwoju obszarów chronionych z punktu widzenia ich gminy. Rolnicy wśród ankietowanych stanowili od 30 do 40%, a pozostałą grupę wyżej wymienione osoby. Struktura wiekowa respondentów była w 5 przedziałach wiekowych i przedstawia się następująco: do 29 lat, od 30 do 39 lat, od 40 do 49 lat, od 50 do 59 lat i powyżej. Liczba ankiet skierowanych bezpośrednio do mieszkańców w każdej z gmin wynosiła średnio 250, z których co najmniej 100 zostało wypełnione i poddane analizie. Liczba kobiet i mężczyzn w grupie osób ankietowanych była porównywalna (nieznaczna przewaga kobiet zgodna była z trendami demograficznymi).

Ankietowani wskazywali na skali od 1 do 9 na przyczyny, które utrudniają rozwój lub stwarzają szanse rozwoju dla danego kierunku (9 – maksymalne natężenie zjawiska). W celu usystematyzowania wyników, podzielono odpowiedzi na 3 grupy, to jest: 1–3 najmniej utrudniające lub stwarzające najmniejsze szanse rozwoju, 4–6 obojętne dla szans i barier, natomiast 7–9 to najbardziej utrudniające lub stwarzające największe szanse. Pełny opis metodyczny omawianych badań ankietowych zaprezentowano w pracy Popławskiego (2005).

3. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich

Polityka zrównoważonego rozwoju dotyczy wszystkich sfer życia gospodarczego i społecznego, również wsi i rolnictwa. Obszary wiejskie zajmują ponad 90% powierzchni Polski, którą zamieszkuje ok. 38% ludności, dlatego istotne znaczenie ma przestrzeń wiejska, a dokładnie zróżnicowanie tych terenów, które pełnią różne funkcje. Rolnictwo jest też formą najbardziej zbliżoną do procesów naturalnych zachodzących w przyrodzie, przy czym obecnie wzrost produkcji rolnej wymuszony postępowaniem cywilizacyjnym doprowadził do nierównowagi pomiędzy rolnictwem a środowiskiem naturalnym. Degradacja środowiska wynikająca z produkcji rolniczej jest jednym z poważniejszych problemów ekologicznych. Szacuje się, że łączne straty w rolnictwie z powodu dewastacji i degradacji środowiska wynoszą 28,1% strat z tego tytułu, a na 11% powierzchni Polski występuje tak silne skażenie, że nie powinno się tam produkować żywności (Siekierski, 2002). Występujące negatywne konsekwencje intensyfikacji rolnictwa, zachęta w postaci

dopłat bezpośrednich w krajach starej Unii do produkcji (mimo istnienia rozporządzenia 1257/1999) zmuszają do poszukiwania nowych rozwiązań strukturalnych zgodnych z wymogami ochrony środowiska przyrodniczego, a przede wszystkim alternatywnych sposobów w działalności człowieka. Istotne z tego powodu jest realizowanie polityki zintegrowania rozwoju wsi i rolnictwa, która łączy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne cele rozwoju zgodnie z istotą koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Zmiany strukturalne zachodzące od kilkunastu lat w Polsce skłaniają do bardziej niż dotychczas całościowego spojrzenia na problematykę właściwego zagospodarowania obszarów wiejskich pod kątem zrównoważonego rozwoju. Obszary wiejskie podlegają polityce rządu w zakresie polityki rolnej i planów rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto są uwzględniane w innych sektorowych politykach, w tym polityce ekologicznej w ramach ogólnej strategii gospodarczej dla całego kraju. W przypadku polityk sektorowych powinny być rozpatrywane regionalne i lokalne warunki, które wpływają na konkretne rozwiązania, a w szczególności na kształt planowanych działań strategicznych, w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju.

Polska poszukując szans rozwoju polskiego rolnictwa powinna postawić na model rolnictwa zrównoważonego oraz produkcję ekologiczną i integrowaną w ramach koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Istotne znaczenie z punktu właściwego modelu rolnictwa będzie miała przebudowa strukturalna, rozwój infrastruktury i ekologizacja produkcji rolniczej wraz z ochroną środowiska. Z punktu widzenia polskiego rolnictwa należy wspierać inicjatywy wdrażania na większą skalę programów rolnośrodowiskowych, które są w Unii Europejskiej od 1993 r. i stanowią instrument wielofunkcyjnego oraz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich o charakterze wybitnie proekologicznym, co ma szczególne znaczenie na obszarach chronionych. Tylko właściwe postrzeganie kwestii środowiska na obszarach wiejskich i jego kształtowanie poprzez odpowiednie gospodarowanie przestrzenią może być czynnikiem, który w dłuższej perspektywie czasowej przyniesie korzystne tendencje rozwojowe. Z samą ideą ekologizacji rolnictwa wiąże się nie tylko ochrona środowiska i zdrowie człowieka, ale również kształtowanie i pielęgnacja krajobrazów wiejskich, retencjonowanie wody oraz tworzenie atrakcyjnych miejsc wypoczynku i rekreacji.

Zgodnie z ideą ekorozwoju alternatywnymi do rolnictwa intensywnego są zasady gospodarowania oparte na rolnictwie ekologicznym i zintegrowanym. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich wymaga dostosowania pełnionych przez nie funkcji społeczno-gospodarczych do wymogów i możliwości środowiska naturalnego (Kozuch, 1996). Tak rozpatrywana idea ekorozwoju ma szczególne znaczenie wobec przyrodniczych obszarów chronionych, które spełniają różne funkcje, a w szczególności ochronę naturalnych wartości przyrodniczych. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich wiąże się ściśle z rozsądnym, oszczędnym korzystaniem z zasobów środowiska naturalnego, przyrody i krajobrazu.

Według R. Pajdy konieczne wydaje się zorganizowanie wdrażania zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) w układzie administracyjnym uwzględniającym podział ról pomiędzy poszczególne szczeble zarządzania (Pajda, 2000):

- uświadomienie lokalnych społeczności o możliwości rozwoju gospodarczego i podniesienie poziomu życia w zgodzie z zasadami ekorozwoju – jest to rola władz lokalnych na szczeblu danej gminy, co umożliwi uwzględnienie regionalnej specyfiki, musi być jednak to wzmocnione przez działania ogólne, w szczególności w układzie wojewódzkim lub makroregionalnym;

- uruchomienie instrumentów ekonomicznych działających w kierunku pożądanych zmian strukturalnych oraz rozwoju lokalnego przetwórstwa i przygotowania do sprzedaży wyrobów oferowanych przez rolników – jest to rola władz lokalnych na szczeblu gminy, które mogą tworzyć lokalny system ekonomiczny sprzyjający rozwojowi wybranych dziedzin działalności gospodarczej;

- pomoc w zorganizowaniu akcji promocyjnej w celu rozpropagowania wyrobów oferowanych przez rolników jako produkcji „żywności ze zdrowych, nieskażonych terenów, wytwarzanej naturalnymi metodami z ograniczonym wykorzystaniem środków chemicznych”; pomoc w zorganizowaniu skupu i dystrybucji wyrobów; pomoc w wykorzystaniu środków umożliwiających przystosowanie wytworzonych produktów do wymogów współczesnego rynku – władze lokalne na szczeblu gminy czy powiatu muszą zapoczątkować procesy, które w warunkach rynkowych docelowo muszą być prowadzone przez organizacje pośredniczące pomiędzy rolnikami a odbiorcami hurtowymi;

- przeprowadzenie akcji o wymogach formalnych związanych z oferowaniem na rynku produktów typu „zdrowa żywność” z uwzględnieniem przepisów obowiązujących w UE – jest to rola władz lokalnych na szczeblu danej gminy, musi być jednak to wzmocnione przez działania ogólne, w szczególności w układzie wojewódzkim lub makroregionalnym;

- zapoczątkowanie procesów dostosowawczych do formalnych wymogów produkcji towarów ze znakami jakości ekologicznej typu „zdrowa żywność” – traktowanych jako cel strategiczny dla tych obszarów.

Reasumując, uważa się, iż tak przedstawiony scenariusz wdrażania ekorozwoju na wybranych obszarach ma szansę realizacji w przypadku, gdy producenci będą świadomi szans ekonomicznych, związanych z proponowanymi kierunkami rozwoju, a mechanizmy ekonomiczne będą na tyle skuteczne, że zapoczątkowane zostaną pożądane procesy.

Rozpatrując doświadczenia niemieckie można wyróżnić pięć kryteriów, które warunkują osiąganie zrównoważonego rozwoju w rolnictwie i na obszarach wiejskich (Łojewski 1998), są to:

- ekologiczne – zachowanie bazy zasobów naturalnych,
- społeczno-ekonomiczne – dostarczanie sprawiedliwych wynagrodzeń dla indywidualnych farm i społeczności wiejskiej w sektorze produkcyjnym,
- produkcyjne – wytworzenie wystarczającej ilości żywności,

- budżetowe – korzystanie z odpowiedniej ilości państwowych (publicznych) wydatków,
- polityczne – zachowanie politycznego poparcia danej społeczności.

W ramach realizacji zrównoważonego rozwoju poprzez Agendę 21 proponowane są przedsięwzięcia mające ułatwić przejście z obecnej tradycyjnej strategii rozwoju na osiągnięcie zrównoważonego rozwoju (sustainable development). W ramach tych działań istotną rolę ma do odegrania samorząd i społeczność lokalna, zwłaszcza w zakresie ochrony środowiska na obszarach wiejskich. „Myśląc globalnie, działać lokalnie” to hasło związane z zasadniczym kierunkiem działania na rzecz wdrażania rozwoju zrównoważonego, przyjęte na Konferencji Narodów Zjednoczonych w Bergen w 1990 roku i potwierdzone dwa lata później w Rio de Janeiro.

Do działań odnoszących się do wsi i jej mieszkańców należy (Czaja i in., 1997):

- promowanie planowania i zarządzania wykorzystania gruntów, zgodnie z wymogami trwałego i zrównoważonego rozwoju;
- promowanie zintegrowanej rozbudowy infrastruktury komunalnej: wodociągów, oczyszczalni, zakładów zagospodarowania odpadów stałych i niebezpiecznych;
- intensyfikacja działań w sferze ochrony, trwałego i zrównoważonego rozwoju w zakresie zachowania lasów i obszarów zalesionych. Wprowadzanie szaty roślinnej na tereny zdegradowane przy zastosowaniu rekultywacji leśnej, zalesień, reintrodukcji lasu i innych form rekultywacji,
- zapobieganie degradacji powierzchni ziemi za pomocą intensywnej ochrony gleby, zalesiania oraz ochrona i rekultywacja gruntów;
- propagowanie zintegrowanego rozwoju obszarów wododziałowych i tworzenie alternatywnych możliwości zdobywania środków utrzymania dla ludności;
- przegląd polityki rolnej, planów i kompleksowych programów w świetle wielofunkcyjnego rolnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa żywnościowego oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju;
- promowanie uczestniczenia ludności w trwałym i zrównoważonym rozwoju rolnictwa i społeczeństwa wiejskiego;
- ulepszanie technologii produkcji rolnej i systemów gospodarowania przez rozwój infrastruktury na wsi i różnicowanie zatrudnienia w gospodarstwie rolnym i poza nim;
- planowanie wykorzystania zasobów gruntów, informacja i oświata w zakresie rolnictwa;
- ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów genetycznych zwierząt do trwałego i zrównoważonego rozwoju rolnictwa;
- modernizacja źródeł energii na obszarach wiejskich jako czynnik wzrostu produktywności.

Realizacja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich wiąże się z pojęciem ekoinnowacyjności polityki rolnej wprowadzonym przez Fiedora (2002). Według Fiedora (2002) ekoinnowacyjność polityki rolnej rozumiana jest jako „jej dający się skwantyfikować i/lub jakościowo ocenić pozytywny wpływ na realizację ładu ekologicznego (wiązki celów ekologicznych)”. Nie może być ona rozpatrywana w oderwaniu od pozostałych ładów składających się na rozwój zrównoważony (ład ekonomiczny, społeczny i przestrzenny). Ponadto należy rozróżniać ekoinnowacyjność polityki rolnej i ekoinnowacyjność rolnictwa, która w sensie dynamicznym jest procesem prowadzącym do upowszechniania ekologicznie przyjaznych technologii produkcji (dobrych praktyk rolniczych), korzystnych z punktu widzenia środowiska i zdrowia publicznego zmian w strukturze produkcji rolnej, ograniczanie bezpośredniego niekorzystnego oddziaływania produkcji rolnej na środowisko.

Ze względu na dominację obszarów wiejskich, duże znaczenie ma ekologizacja rolnictwa. Wynika z tego konieczność odchodzenia od wysoko intensywnego rolnictwa nastawionego głównie na wzrost produkcji rolnej. Szansa rozwoju, jak i prawidłowy kierunek produkcji należy upatrywać w proekologicznych metodach produkcji rolnej. Alternatywne sposoby gospodarowania w działalności człowieka na obszarach wiejskich, które są wkomponowane w koncepcje zrównoważonego rozwoju mają na celu stosowanie takich metod produkcji, które współdziałają z przyrodą. Takie metody pozwalają na jak największe zamknięcie obiegu materii w ramach gospodarstwa, są one bardziej wydajne energetycznie i materiałowo, mniej degradujące przyrodę, nie doprowadzają do skażeń żywności a jednocześnie wspomagają rozwój kraju i regionów. Powszechnie uważa się, że można to osiągnąć poprzez wdrażanie ekologizacji sektora rolno-spożywczego. Rozwój wsi i rolnictwa wymaga w tym zakresie wspierania systemów gospodarowania tzw. trwałych, to jest opartych na rolnictwie ekologicznym i zintegrowanym. Natomiast rolnictwo konwencjonalne ekstensywne powinno być tolerowane tylko ze względów społecznych i stopniowo poddawane modernizacji lub w mniejszym stopniu zachowywane ze względów kulturowych. Równocześnie rolnictwo konwencjonalne – intensywne powinno być redukowane dla ogólnego dobra i zastępowane przez zintegrowane. Dodatkowo na obszarach przyrodniczych cennych (obszarach chronionych) rolnictwo konwencjonalne – intensywne powinno być zabronione, a tylko dopuszczone konwencjonalne – zintegrowane i ekologiczne (biodynamiczne, biologiczno-organiczne). Ponadto istotne znaczenie w zachowaniu równowagi środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich mają te kierunki gospodarowania, które decydują o prawidłowym funkcjonowaniu środowiska przyrodniczego, tj. kanalizacja i oczyszczanie ścieków, gazyfikacja, składowanie i utylizacja odpadów, oraz promowanie ekologicznych kierunków rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich, w tym zwłaszcza turystyki (Siekierski, 2002).

Każdy region powinien wręcz rozwijać się według własnych uwarunkowań przyrodniczych i woli mieszkańców. Decentralizacja władzy prowadzi do opraco-

wywania własnych scenariuszy rozwoju przez poszczególne regiony. Takie programy rozwoju (strategie) prowadzą do lepszego wykorzystania walorów przyrodniczych przez władze lokalne, dzięki czemu różne regiony mogą rozwijać się inaczej, dzięki czemu występuje różnorodność między nimi, nie tylko ze względów historycznych. Opracowywane strategie wyznaczają różne warianty celów i kierunków rozwoju, najlepszy z nich dla społeczności lokalnej jest przyjmowany przez wybrane w wyborach władze, dzięki czemu istnieje zgoda społeczności lokalnej na proponowane kierunki. Tak więc na poziomie województwa powinny zapadać decyzje strategiczne, które wynikają z przyjętych celów i kierunków rozwoju danego obszaru. Decyzje bieżące, wykonawcze, powinny być podejmowane na szczeblu poszczególnych gmin. Wdrażanie zasad ekorozwoju powinno zatem następować poprzez wdrażanie na poziomie lokalnym – gminy (Pajda, 1997).

Rolnictwo, wraz z hodowlą i przetwórstwem rolno-spożywczym należą do podstawowych działalności na obszarach wiejskich. Od wielu lat istotne jest wspieranie nie tylko produkcji rolnej szeroko rozumianej (inaczej agrobiznesu), ale zwłaszcza przetwórstwa w celu zapewnienia zbytu rolnikom oraz zwiększenia zatrudnienia na obszarach wiejskich poza rolnictwem. A tym samym stworzenie warunków do wielofunkcyjnego rozwoju opartego na kilku kierunkach. W przypadku gmin na obszarach chronionych, mimo przepisów prawnych ograniczających działalność gospodarczą oraz braków w infrastrukturze mogą one rozwijać agrobiznes na swoim terenie, zwłaszcza w zakresie przetwórstwa ekologicznej żywności. Działania takie wymagają różnych form wspierania, np. poprzez zachęty ekonomiczne, niższe stawki w podatkach lokalnych lub korzystniejsze warunki amortyzacji środków trwałych. W badanych gminach jest szansa na rozwój przetwórstwa, choć obecnie głównymi barierami są: brak środków finansowych, a także brak rynków zbytu na tego rodzaju produkty, a zwłaszcza brak inwestorów zainteresowanych przetwórstwem. Z uzyskanych badań wynika, że szansę rozwoju respondenci upatrują w gwarancjach kredytowych, bezpłatnym doradztwie ekonomiczno-prawnym oraz ulgach i zwolnieniach w podatku od środków transportowych.

4. Bariery rozwoju rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego należą do podstawowych działalności na obszarach wiejskich. Od wielu lat istotne jest wspieranie nie tylko rolnictwa, ale zwłaszcza przetwórstwa na obszarach wiejskich w celu zapewnienia zbytu rolnikom oraz zwiększenia zatrudnienia poza rolnictwem, tym samym stworzenie warunków do wielofunkcyjnego rozwoju opartego na kilku kierunkach. W przypadku gmin na obszarach chronionych, mimo przepisów prawnych ograniczających działalność gospodarczą oraz braków w infrastrukturze mogą one

rozвивać agrobiznes na swoim terenie, zwłaszcza w zakresie przetwórstwa ekologicznej żywności.

Wśród barier rozwojowych dla przetwórstwa ankietowani najczęściej wymieniali: brak środków finansowych (we wszystkich gminach, oprócz Krasocina, Piekoszowa i Sitkówki Nowiny oraz Kij) oraz brak infrastruktury na rzecz przetwórstwa (w 34 gminach). Ponadto respondenci wskazują na brak instrumentów ekonomicznych wspierających taki rozwój (we wszystkich gminach, oprócz Krasocina, Sitkówki Nowiny oraz Kij), co świadczy, że w terenie jest brak informacji o możliwościach finansowania takiej działalności (tablica 1). Wśród innych wymienionych barier były następujące odpowiedzi:

- brak inwestorów rozwijających przetwórstwo – w 41 gminach odpowiedzieli respondenci („nie” z Krasocina, Piekoszowa i Sitkówki Nowiny oraz Kij),
- ograniczenia prawne związane z ochroną środowiska – w 33 gminach,
- brak zainteresowania rozwojem przetwórstwa w gminie – w 37 gminach,
- brak opłacalności takiej działalności – w 38 gminach,
- brak rynków zbytu na produkty z przetwórstwa – w 37 gminach.

Tablica 1

Wypowiedzi respondentów – bariery rozwojowe w zakresie rozwoju przetwórstwa

Gmina	Brak inwestorów [%]		Brak zainteresowania [%]		Brak infrastruktury na rozwój przetwórstwa [%]		Brak środków finansowych [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Baćkowice	22,22	45,24	16,92	28,47	27,27	34,09	20,30	39,10
Bałtów	24,74	45,37	28,15	42,68	33,00	42,00	29,29	46,47
Bliżyn	19,61	54,90	17,00	40,00	22,33	36,89	15,69	50,98
Bodzechów	24,79	43,59	21,24	43,36	33,04	39,13	21,93	43,86
Bogoria	9,36	32,95	13,95	40,31	26,72	26,72	6,20	33,34
Brody	27,27	50,00	32,33	35,34	36,36	33,34	27,41	51,11
Daleszyce	21,57	20,59	22,55	15,69	35,78	12,84	23,58	23,59
Gnojno	29,25	46,26	33,33	28,58	35,14	38,51	30,82	47,95
Górno	4,90	46,08	14,43	37,12	18,45	36,89	16,00	47,00
Imielno	18,63	53,92	21,15	42,31	32,71	36,45	25,71	47,62
Iwaniska	19,42	51,45	21,21	35,36	26,21	39,81	22,33	47,57
Kije	35,24	23,81	34,58	16,82	37,38	20,56	32,71	26,17
Kluczewsko	29,41	35,30	24,39	28,05	36,05	23,25	33,70	38,04
Krasocin	34,61	25,01	36,79	21,70	50,95	19,42	40,19	23,36
Łagów	16,00	50,00	17,89	36,85	26,80	40,21	17,71	50,00

cd. tablicy 1

Gmina	Brak inwestorów [%]		Brak zainteresowania [%]		Brak infrastruktury na rozwój przetwórstwa [%]		Brak środków finansowych [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Łopuszno	11,11	51,52	11,96	34,78	21,59	23,86	16,16	48,48
Masłów	18,64	40,69	18,49	33,61	23,73	34,75	24,57	38,14
Michałów	20,00	45,72	16,35	43,27	24,30	38,32	19,81	42,46
Mirzec	16,96	39,29	18,18	30,91	22,32	34,82	19,81	36,95
Mniów	15,60	54,12	13,59	44,66	15,74	42,59	18,35	48,62
Nowy Korczyn	15,24	32,38	14,02	26,17	15,09	19,82	14,28	23,82
Oksa	27,13	37,99	25,19	23,63	40,87	35,04	36,76	40,45
Opatowiec	21,49	55,15	25,00	48,08	25,92	49,08	19,81	54,72
Pacanów	31,31	45,46	24,73	41,94	31,31	39,40	32,67	45,55
Pawłów	21,62	54,96	19,27	35,78	21,62	39,64	20,91	57,27
Piekoszów	20,00	16,19	15,53	13,60	30,48	9,52	23,81	9,52
Pierzchnica	25,25	32,33	21,00	34,00	29,00	28,00	23,00	41,00
Radoszyce	16,83	48,51	14,29	40,82	21,78	37,62	18,00	47,00
Raków	24,00	53,00	20,79	46,54	31,68	51,49	25,49	53,92
Ruda Maleniecka	26,59	50,01	23,59	38,21	25,81	38,71	26,80	49,49
Sitkówka Nowiny	29,63	12,04	24,54	4,55	39,09	6,37	31,48	8,34
Skarżysko Kościelne	30,69	32,68	25,00	26,00	30,00	37,00	34,65	34,66
Słupia Jędrzejowska	16,67	34,21	12,28	31,58	19,30	24,56	17,70	25,66
Słupia Konecka	17,70	33,63	21,24	20,35	23,68	22,81	20,17	29,83
Smyków	38,09	40,96	35,23	27,63	42,20	33,95	37,04	44,45
Sobków	24,49	36,74	14,28	31,64	30,39	37,32	23,30	36,89
Solec Zdrój	17,19	51,56	19,84	34,92	15,38	42,31	12,50	51,56
Stopnica	13,76	58,72	18,02	56,76	10,71	51,79	13,51	62,17
Strawczyn	24,04	53,85	19,39	40,82	26,00	38,00	24,75	53,47
Szydłów	23,21	53,58	25,66	38,06	19,50	43,33	19,30	52,63
Tuczepy	17,82	53,47	25,77	36,09	25,00	44,00	20,20	47,48
Wiślica	20,79	49,50	23,47	37,76	32,00	36,00	23,08	45,19
Wodzisław	20,00	40,95	21,70	33,96	23,85	34,87	21,30	43,51
Zagnańsk	23,36	45,80	23,36	35,52	27,10	30,84	20,37	37,96
Złota	6,31	77,47	6,42	55,97	18,75	30,36	9,01	76,58

Źródło: badania własne.

Tablica 2

Wypowiedzi respondentów – bariery rozwojowe w zakresie rozwoju przetwórstwa

Gmina	Brak opłacalności [%]		Brak rynków zbytu [%]		Ograniczenia prawne [%]		Brak instrumentów ekonomicznych [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Bačkowie	21,37	33,59	18,32	41,99	22,31	36,15	19,23	42,31
Bałtów	23,91	33,70	26,53	39,80	23,40	39,37	27,55	40,82
Bliżyn	20,79	29,71	16,00	33,00	16,67	30,39	11,88	49,51
Bodzechów	23,42	37,84	24,56	42,11	21,93	39,47	20,53	44,65
Bogoria	10,16	39,06	11,54	36,15	14,61	29,24	9,23	31,92
Brody	25,38	40,77	26,51	36,37	27,91	28,68	28,24	42,75
Daleszyce	18,00	14,00	25,23	14,02	22,33	17,48	18,87	20,75
Gnojno	25,67	39,19	26,71	37,68	29,53	36,24	28,19	46,31
Górno	13,59	30,10	19,42	33,98	18,63	28,43	12,00	33,00
Imielno	16,00	40,00	22,00	48,00	21,70	36,79	20,56	43,93
Iwaniska	15,53	37,87	19,42	40,78	21,57	29,41	17,65	44,12
Kije	30,48	23,81	35,58	25,00	25,92	14,82	28,30	18,87
Kluczewsko	30,59	30,59	29,27	24,39	30,59	22,35	20,45	30,69
Krasocin	33,64	14,02	39,80	15,54	38,14	13,41	38,89	25,00
Łagów	19,79	32,29	17,52	34,03	16,13	26,88	19,79	39,59
Łopuszno	22,22	24,44	7,53	38,71	23,33	21,11	15,46	43,30
Masłów	22,41	27,59	22,03	33,06	21,18	27,13	19,82	37,94
Michałów	15,24	41,90	21,90	46,67	18,09	32,39	17,47	41,75
Mirzec	22,72	27,28	23,42	27,03	25,23	21,62	16,07	34,82
Mniów	17,48	40,78	21,36	37,86	15,15	35,36	13,72	51,97
Nowy Korczyn	15,24	20,00	14,15	33,96	10,78	18,63	13,33	26,67
Oksa	31,81	35,62	29,10	32,10	37,69	22,39	27,48	40,46
Opatowiec	17,59	42,60	16,04	40,56	23,58	26,42	21,57	44,12
Pacanów	18,37	37,75	28,42	38,95	23,96	35,42	25,77	40,21
Pawłów	16,82	40,19	18,18	39,09	16,82	27,11	12,61	50,45
Piekoszów	7,61	22,87	9,61	19,24	9,52	24,77	7,62	21,90
Pierzchnica	23,71	36,08	27,00	34,00	26,00	24,00	23,71	36,08
Radoszyce	22,00	38,00	19,80	42,57	21,43	35,71	16,33	48,98
Raków	14,85	54,46	14,28	54,09	23,71	43,30	22,22	49,50
Ruda Maleniecka	31,91	32,98	29,47	31,58	29,35	32,61	22,22	52,23
Sitkówka Nowiny	26,60	14,69	21,10	12,85	22,02	14,68	23,85	13,77

cd. tablicy 2

Gmina	Brak opłacalności [%]		Brak rynków zbytu [%]		Ograniczenia prawne [%]		Brak instrumentów ekonomicznych [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Skarżysko Kościelne	23,00	32,00	18,81	27,73	21,21	19,20	26,53	28,57
Słupia Jędrzejowska	13,27	24,78	14,03	30,71	15,79	25,44	16,07	31,25
Słupia Konecka	30,00	12,73	24,32	16,22	20,18	12,85	20,00	21,82
Smyków	29,52	20,96	33,64	27,11	37,25	30,40	35,23	38,10
Sobków	20,41	27,55	18,95	22,10	16,49	19,59	16,32	35,72
Solec Zdrój	20,63	38,89	23,81	38,89	16,53	30,72	12,40	46,52
Stopnica	12,73	58,18	11,01	62,39	13,64	50,00	15,89	52,34
Strawczyn	17,71	37,50	20,41	38,77	19,56	33,70	17,89	46,32
Szydłów	22,32	40,18	24,32	45,88	24,54	33,64	19,30	44,74
Tuczępy	20,62	27,83	19,59	36,08	20,83	26,04	18,37	48,98
Wiślica	29,47	38,95	16,49	32,99	22,92	28,13	20,20	38,38
Wodzisław	24,04	25,96	23,64	28,18	17,92	25,48	28,70	34,26
Zagnańsk	22,64	27,36	29,63	25,00	25,00	25,96	27,10	34,58
Złota	9,91	10,81	9,91	13,51	9,26	43,52	8,33	23,15

Źródło: badania własne.

Natomiast wśród barier rozwojowych dla rolnictwa ankietowani najczęściej wymieniali: brak środków finansowych (we wszystkich gminach, oprócz Krasocina, Piekoszowa i Sitkówki Nowiny oraz Kij) oraz słabo rozwinięta infrastruktura (w 37 gminach). Ponadto respondenci wskazują na brak instrumentów ekonomicznych wspierających taki rozwój (we wszystkich gminach, oprócz Krasocina, Sitkówki Nowiny oraz Kij), co świadczy, tak jak w przypadku przetwórstwa rolno-spożywczego, że w terenie jest brak informacji o możliwościach finansowania takiej działalności (tablica 3). Wśród innych wymienionych barier były następujące odpowiedzi:

- słaba jakość gleb – w 32 gminach,
- rozdrobnienie gospodarstw – w 39 gminach,
- nadmiar rąk do pracy – tylko w 19 gminach,
- brak odpowiednich melioracji – w 25 gminach,
- brak zainteresowania rozwojem przetwórstwa w gminie – w 37 gminach,
- brak preferencyjnych kredytów – w 38 gminach,
- brak odpowiednio pozytywnych wzorców – w 39 gminach,
- brak odpowiednio wykształconych ludzi – w 41 gminach,

- brak systemu doradztwa – w 40 gminach,
- brak opłacalności takiej działalności – w 43 gminach („nie” – Krasocin i Sitkówka Nowiny),
- brak zorganizowanych rynków zbytu – we wszystkich, oprócz Krasocina i Sitkówki Nowiny.

Tablica 3

Wypowiedzi respondentów – bariery rozwojowe w zakresie rozwoju rolnictwa

Gmina	Słaba jakość gleb [%]		Zbyt duże rozdrobnienie gospodarstw [%]		Nadmiar rąk do pracy w rolnictwie [%]		Słabo rozwinięta infrastruktura [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Baćkowice	20,45	25,01	14,50	38,94	17,69	25,39	14,39	35,61
Bałtów	29,41	47,06	31,37	51,96	45,00	29,00	25,25	37,38
Bliżyn	22,33	59,22	26,21	53,40	31,00	37,00	16,50	45,64
Bodzechów	31,03	25,87	23,53	43,70	30,36	27,68	21,43	41,96
Bogoria	19,23	26,16	10,77	46,92	15,75	41,73	14,50	32,07
Brody	30,83	51,88	30,88	55,89	32,82	30,54	31,58	33,83
Daleszyce	22,43	18,69	16,51	22,02	27,18	12,63	15,89	27,10
Gnojno	21,33	40,67	22,82	47,65	28,00	33,33	25,33	37,34
Górno	18,00	38,00	16,50	37,87	14,70	27,46	14,70	30,40
Imielno	19,63	36,44	22,55	44,12	25,96	30,77	17,31	43,27
Iwaniska	26,21	32,04	21,15	50,00	30,77	37,50	25,49	34,31
Kije	25,92	33,34	20,56	35,52	31,48	12,97	13,08	22,44
Kluczewsko	32,18	21,84	32,95	29,55	31,71	23,17	35,11	24,46
Krasocin	40,95	34,29	32,69	26,93	41,35	25,96	36,27	18,63
Łagów	19,00	46,00	19,19	46,47	28,57	25,51	17,52	39,18
Łopuszno	33,72	40,70	25,27	46,15	19,15	40,43	14,29	35,16
Masłów	20,51	32,48	19,33	42,02	26,89	27,74	17,65	23,53
Michałów	27,10	36,45	17,14	45,72	19,63	37,38	14,81	39,82
Mirzec	30,35	28,58	32,43	35,14	28,97	21,50	21,43	30,36
Mniów	17,12	59,46	14,81	53,71	27,88	35,58	10,89	43,57
Nowy Korczyn	16,04	18,87	15,24	20,96	20,75	16,99	18,09	14,30
Oksa	38,51	29,64	35,29	28,69	43,18	15,91	13,74	30,53

cd. tablicy 3

Gmina	Słaba jakość gleb [%]		Zbyt duże rozdrobnienie gospodarstw [%]		Nadmiar rąk do pracy w rolnictwie [%]		Słabo rozwinięta infrastruktura [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Opatowiec	37,74	29,24	21,49	34,59	24,53	13,21	16,82	39,25
Pacanów	33,68	32,64	29,47	41,06	25,00	21,88	18,75	30,21
Pawłów	33,33	19,45	22,73	49,09	21,82	27,27	10,18	35,19
Piekoszów	13,46	18,27	11,54	19,23	8,73	16,51	7,69	31,73
Pierzchnica	36,00	36,00	36,00	36,00	37,11	22,68	26,00	25,00
Radoszyce	22,77	40,59	21,00	47,00	23,23	35,35	19,80	32,67
Raków	33,98	49,52	29,81	51,92	30,93	35,05	26,73	40,60
Ruda Maleniecka	29,70	54,46	33,33	45,46	43,62	29,79	27,37	34,74
Sitkówka Nowiny	32,73	13,63	26,85	15,74	30,55	15,75	23,64	11,82
Skarżysko Kościelne	34,95	50,49	32,67	51,49	33,33	41,42	29,59	35,72
Słupia Jędrzejowska	8,92	25,01	10,53	21,93	15,04	12,39	15,93	21,24
Słupia Konecka	17,54	38,60	18,42	32,46	23,64	18,18	19,64	19,65
Smyków	39,09	42,73	40,90	40,01	42,99	27,11	30,27	37,62
Sobków	27,45	31,38	22,55	25,49	23,23	15,16	17,00	23,00
Solec Zdrój	24,61	41,54	24,43	47,33	33,07	25,99	20,80	34,40
Stopnica	12,84	52,30	10,00	60,91	16,36	46,37	9,26	50,93
Strawczyn	29,41	50,98	28,30	55,66	37,50	30,21	17,02	32,98
Szydłów	25,44	34,21	24,56	35,09	27,19	30,70	22,12	41,60
Tuczepy	21,21	44,45	18,00	47,00	31,31	35,36	26,00	34,00
Wiślica	31,96	32,99	25,71	44,76	32,29	27,08	22,22	32,32
Wodzisław	35,51	16,83	26,85	35,19	37,04	19,45	22,43	28,97
Zagnańsk	25,00	46,30	29,63	47,22	34,58	24,30	27,36	17,92
Złota	87,04	5,55	7,27	52,73	8,18	20,91	59,46	13,51

Źródło: badania własne.

Tablica 4

Wypowiedzi respondentów – bariery i szanse rozwojowe w zakresie rozwoju rolnictwa

Gmina	Brak odpowiedniej melioracji [%]		Brak opłacalności [%]		Brak preferencyjnych kredytów [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K
Baćkowice	27,13	29,46	21,37	47,33	16,92	47,70
Bałtów	41,67	30,21	22,55	50,00	23,23	46,47
Bliżyn	24,75	43,56	20,39	47,57	14,56	49,52
Bodzechów	24,56	30,70	23,48	42,61	19,49	47,46
Bogoria	12,19	46,35	17,05	53,49	12,31	53,08
Brody	35,88	23,66	32,83	40,31	25,00	40,91
Daleszyce	21,90	20,96	20,75	25,48	24,03	24,05
Gnojno	26,49	42,38	28,86	49,66	23,18	46,36
Górno	16,00	28,00	16,67	36,27	14,56	40,78
Imielno	25,24	31,07	28,85	44,23	20,59	37,25
Iwaniska	21,36	32,04	19,23	44,23	23,08	44,23
Kije	24,30	28,04	23,36	35,52	24,30	34,58
Kluczewsko	32,22	25,56	27,39	38,09	33,33	33,34
Krasocin	31,68	18,82	32,07	29,25	36,54	26,92
Łagów	20,20	34,35	14,28	53,07	14,28	53,07
Łopuszno	13,40	30,93	15,69	46,08	13,27	41,84
Masłów	24,14	28,45	16,94	43,23	12,60	39,50
Michałów	21,49	34,59	14,95	56,08	14,81	48,15
Mirzec	26,36	25,46	18,02	45,04	21,43	33,93
Mniów	16,67	37,25	16,04	56,60	10,68	54,37
Nowy Korczyn	13,21	26,41	14,29	28,57	18,87	21,53
Oksa	35,66	28,68	35,82	39,55	24,24	36,37
Opatowiec	27,36	21,70	19,63	53,27	15,89	44,86
Pacanów	31,91	31,92	35,35	53,54	31,63	42,86
Pawłów	28,44	26,61	21,62	58,57	19,09	52,73
Piekoszów	10,68	27,18	5,88	31,38	12,50	29,81
Pierzchnica	33,67	28,58	32,32	41,42	27,00	41,00
Radoszyce	20,00	40,00	18,37	43,88	20,59	37,25
Raków	30,39	40,20	26,21	57,29	29,41	47,06
Ruda Maleniecka	37,11	30,93	31,58	46,32	27,08	47,92

cd. tablicy 4

Gmina	Brak odpowiedniej melioracji [%]		Brak opłacalności [%]		Brak preferencyjnych kredytów [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K
Sitkówka Nowiny	22,93	11,93	24,77	17,43	24,07	14,82
Skarżysko Kościelne	28,00	24,00	28,00	36,00	23,00	50,00
Słupia Jędrzejowska	14,03	14,04	12,50	26,79	15,79	22,81
Słupia Konecka	22,43	21,50	25,44	20,17	22,32	22,32
Smyków	39,81	37,04	35,45	43,65	28,83	46,85
Sobków	19,59	25,77	26,47	34,32	24,49	28,57
Solec Zdrój	23,81	37,30	21,37	62,60	24,61	47,70
Stopnica	8,33	49,08	12,04	66,66	11,01	64,22
Strawczyn	33,33	28,97	26,60	58,72	22,77	53,47
Szydłów	28,57	31,25	20,17	50,88	22,81	50,87
Tuczępy	18,00	32,00	19,19	43,44	13,54	50,00
Wiślica	23,71	36,08	27,72	47,52	27,55	39,80
Wodzisław	33,03	16,51	22,02	32,11	24,32	34,24
Zagnańsk	33,02	18,87	25,96	34,62	28,57	24,76
Złota	7,55	72,64	4,63	66,67	57,80	16,51

Źródło: badania własne.

Tablica 5

Wypowiedzi respondentów – bariery rozwojowe w zakresie rozwoju rolnictwa

Gmina	Brak zorganizowanych rynków [%]		Brak odpowiednich pozytywnych wzorców [%]		Brak odpowiednio wykształconych ludzi [%]		Brak systemu doradztwa [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Baćkowice	18,32	51,15	19,08	41,23	15,38	43,08	15,91	34,09
Bątków	26,26	56,57	24,00	51,00	21,21	44,45	25,25	34,35
Bliżyn	17,82	51,49	18,81	52,48	17,47	57,29	21,57	35,29
Bodzechów	20,34	50,00	16,96	46,43	24,11	44,64	20,17	42,11

cd. tablicy 5

Gmina	Brak zorganizowanych rynków [%]		Brak odpowiednich pozytywnych wzorców [%]		Brak odpowiednio wykształconych ludzi [%]		Brak systemu doradztwa [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Bogoria	13,28	49,22	11,02	44,89	9,45	31,50	15,27	32,06
Brody	26,86	46,28	28,57	42,11	28,15	37,04	30,37	30,37
Daleszyce	22,64	24,53	24,53	20,74	19,81	22,64	19,63	16,82
Gnojno	24,50	51,66	26,84	44,30	22,67	42,00	31,54	36,25
Górno	14,71	41,17	14,70	31,38	13,86	33,67	16,50	23,31
Imielno	22,64	50,00	18,45	43,69	16,82	42,99	25,96	36,54
Iwaniska	20,19	52,89	23,00	43,00	20,59	40,20	31,07	36,89
Kije	25,00	40,74	26,17	20,56	23,15	27,78	17,59	23,15
Kluczewsko	25,00	36,36	28,05	28,05	26,14	22,72	22,50	28,75
Krasocin	38,23	31,38	34,95	32,04	35,24	26,67	35,24	23,81
Łagów	11,88	61,39	10,20	54,09	12,00	52,00	11,11	37,38
Łopuszno	8,00	62,00	20,69	35,63	15,22	29,35	13,04	34,78
Masłów	16,81	42,85	16,81	37,81	18,49	37,81	19,49	27,97
Michałów	18,87	54,72	18,52	45,37	15,89	42,99	23,58	39,63
Mirzec	16,96	39,29	20,72	40,54	18,02	35,14	14,41	27,93
Mniów	14,56	53,40	13,72	52,95	6,80	49,51	10,89	46,54
Nowy Korczyn	15,23	28,58	14,95	19,63	10,38	22,64	13,20	17,93
Oksa	32,03	44,54	29,32	33,84	28,57	33,84	17,56	26,71
Opatowiec	19,63	58,87	20,75	42,46	13,20	32,08	16,82	31,78
Pacanów	27,55	48,98	24,44	45,56	32,29	32,29	25,51	33,67
Pawłów	15,31	53,16	12,84	52,30	14,54	46,37	10,91	32,73
Piekoszów	13,33	33,34	9,52	24,77	7,61	31,44	4,80	25,01
Pierzchnica	30,00	49,00	28,57	45,92	28,00	37,00	30,00	35,00
Radoszyce	21,00	47,00	20,59	41,18	17,65	40,20	17,00	39,00
Raków	24,51	53,92	21,00	49,00	23,76	46,54	29,00	42,00
Ruda Maleniecka	25,51	51,02	27,37	45,26	27,55	40,82	24,74	36,09
Sitkówka Nowiny	23,64	17,27	26,36	15,46	22,73	19,09	24,54	6,37
Skarżysko Kościelne	31,31	47,48	27,83	41,25	24,00	47,00	24,74	35,05

cd. tablicy 5

Gmina	Brak zorganizowanych rynków [%]		Brak odpowiednich pozytywnych wzorców [%]		Brak odpowiednio wykształconych ludzi [%]		Brak systemu doradztwa [%]	
	NK	K	NK	K	NK	K	NK	K
Słupia Jędrzejowska	16,81	32,75	15,79	21,93	15,04	23,01	14,91	21,06
Słupia Konecka	21,05	25,44	17,86	24,11	20,53	21,43	16,07	22,32
Smyków	36,11	47,22	27,78	40,74	29,36	41,29	25,00	48,15
Sobków	22,45	34,69	19,58	35,06	16,83	30,70	23,23	24,25
Solec Zdrój	23,48	56,82	21,70	49,62	16,92	46,16	13,95	39,54
Stopnica	11,82	61,82	11,82	59,90	9,01	54,05	11,82	54,54
Strawczyn	28,43	56,87	28,12	41,67	20,83	41,67	17,70	37,51
Szydłów	21,24	54,87	15,18	46,43	21,05	38,60	19,30	36,84
Tuczępy	20,41	43,88	20,20	39,40	21,21	37,38	22,22	38,39
Wiślica	23,53	43,14	21,65	39,18	21,78	38,61	27,84	30,93
Wodzisław	23,15	42,59	22,22	36,11	20,91	26,37	23,85	25,69
Zagnańsk	24,53	37,73	19,81	37,74	23,36	39,26	24,53	27,36
Złota	2,75	47,71	13,76	10,09	4,63	31,48	29,63	14,82

Źródło: badania własne.

5. Podsumowanie

Zróżnicowanie obszarów chronionych w poszczególnych województwach jest bardzo duże. Z tego powodu skala i dostępność instrumentów wspierających działania na rzecz ochrony środowiska powinna być różnorodna i szeroko dostępna, zwłaszcza tam, gdzie jest najwięcej obszarów przyrodniczo cennych.

Na podstawie analizy i materiałów uzyskanych z badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców obszarów chronionych można sformułować następujące wnioski:

- w zakresie rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego najważniejszymi barierami są: brak środków finansowych, brak rynku zbytu na produkty z przetwórstwa, a zwłaszcza brak inwestorów zainteresowanych przetwórstwem,
- w zakresie rozwoju rolnictwa najważniejszymi barierami są: brak środków finansowych oraz słabo rozwinięta infrastruktura.

Ponadto respondenci wskazują na brak instrumentów ekonomicznych wspierających rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego i rolnictwa, co świadczy, że na terenach rozpatrywanych gmin jest brak informacji o możliwościach finansowania takiej działalności.

Bibliografia

- Popławski Ł. 2005. *Zastosowanie metody QUOTA SAMPLING w badaniu kierunków rozwoju obszarów chronionych*. W: *Przedsiębiorczość po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej*. T. 1, red. nauk. L. Pałasz. Monografie AR. Szczecin: Akademia Rolnicza. ISBN 83-921234-1-7.
- Prandecka B. 1994. *Długofalowe zadania trwałego rozwoju Polski i ochrony środowiska przyrodniczego*. Białystok: Synteza.
- Rocznik statystyczny – ochrona środowiska. 2004. Warszawa: GUS.
- Siekierski J. 2002. *Rolnictwo i wieś polska wobec współczesnych wyzwań rozwojowych i integracyjnych*. Tarnów: Wyd. Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej. ISBN 83-917312-0-0.
- Siekierski J. 2004. *Rola liderów wiejskich w absorpcji finansowych środków unijnych dla rozwoju rolnictwa obszarów wiejskich*. W: Pałasz L. (red.). *Wpływ integracji europejskiej na przemiany strukturalne obszarów o wysokim bezrobociu*. Szczecin: Akademia Rolnicza. ISBN 83-921234-0-9.
- Zawisza S., Pilarska S. 2003. *Liderzy wiejskich społeczności lokalnych*. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2003, nr 1/2 (34), s. 33–68. Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich.

Barriers of Agriculture and Farm and Food Processing Development in the Opinion of Inhabitants of the Świętokrzyskie Voivodeship Protected Areas

Summary: Introducing an adequate development strategy in protected areas is important not only in order to maintain social and economic development, but also to preserve the natural environment. The work presents opinions of survey participants, conducted in rural districts in the Świętokrzyskie Voivodeship, dominated by areas covered by legal protection within the range of nature protection. Within the framework of this research inhabitants of the district were asked about barriers of agriculture and farm and food processing development. There were always over 100 respondents of the survey, domiciled in each of 45 analysed districts. The research provided information about developmental barriers of agriculture and food and farm processing

---

Key words: local development, rural areas, Świętokrzyskie Voivodeship protected areas

---